

СВІТЛАНА КРИЛОВА,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософської антропології
НПУ імені М. Драгоманова
(Київ, Україна)

СВОБОДА ТВОРЧОСТІ ТА ЇЇ МЕЖІ: ПІДХІД СОЦІАЛЬНОЇ МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

До якої межі свобода творчості є продуктивною, а за якою межею може ставати руйнівною – і для особистості, і для суспільства? Запропоную таку гіпотезу: критерієм продуктивності свободи творчості є духовна та душевна цілісність особистості і відносин між особистостями, що зумовлює красу вчинків і красу відносин у суспільстві. Обґрунтувати цю гіпотезу хочу, використовуючи методологічні можливості соціальної метаантропології, розробленої в роботах автора цього тексту [1, 2].

На відміну від проекту метаантропології, запропонованого Н. Хамітовим [4, с. 67–70, 5], що розглядає буденне, граничне та метаграничне буття передусім *особистості*, сутність підходу соціальної метаантропології полягає в тому, що «він використовує тріадичну методологію для розуміння людського буття..., але застосовує його не до людини як неповторної екзистенції та особистості, а до *суспільства*, а також *до людини в контексті суспільства*» [1, с. 65]. Отже, мова йде про буденне, граничне, метаграничне буття суспільства та людини в суспільстві.

Чим соціальна метаантропологія відрізняється від комунікативної метаантропології, яка виділяється в проекті метаантропології? Це дуже близькі поняття, але не тотожні. Комунікативна метаантропологія – більш широке поняття. Вона аналізує комунікацію і на рівні індивідів, і на рівні груп – соціальну комунікацію. Якщо комунікативна метаантропологія досліджує і особистісну, і соціальну комунікацію, то «соціальна метаантропологія досліджує *лише* соціальну комунікацію в суспільстві» [1, с. 65].

Важливим є прояснення понять «соціальна метаантропологія» та «соціальна антропологія». Соціальна метаантропологія, як і соціальна антропологія, також вивчає людину як *суспільну істоту*. Але на відміну від соціальної антропології, соціальна метаантропологія аналізує людину і соціум в їх буденному, граничному та метаграничному бутті.

Соціальна антропологія, по суті, розглядає архетипові основи суспільства в його буденному та повсякденному бутті, і лише іноді в граничних ситуаціях. Тоді як соціальна метаантропологія системно досліджує *архетипові підстави виходу соціуму за межі буденності в граничні та метаграничні онтологічні стани*.

В буденному бутті суспільство підпорядковане волі до самозбереження та продовження роду, а тому розвивається переважно в пан-демографічному напрямі; члени такого суспільства через низький економічний рівень не живуть, а виживають, або, навпаки, заради економічного процвітання і добробуту відмовляються від дітонародження.

Суспільство в своєму граничному бутті скероване волею до влади, прагнучи до панування над усім світом, з іншого боку, – спрямоване до пізнання та творчості, до розвитку духовності та культури. Таке суспільство виховує та актуалізує геніальних творців, які виводять його на світовий рівень.

Метаграничне буття суспільства означає вихід до толерантності, соціальної відповідальності й соціального партнерства, які є критеріями і, одночасно, дійсними проявами краси в її соціальних вимірах. У метаграничному бутті суспільства «не заперечується все важливе й суттєве, що є в буденному та граничному вимірах; відбувається діалектичне зняття і душевності буденності, і духовності граничного буття, більше того, їх синтезування у нову цілісність» [1, с. 66].

Мета такого суспільства – не прагнення до світового військового або цивілізаційного панування, а об'єднання світу у вільну, по-справжньому демократичну *культурну цілісність* на основі цінностей духовного зростання,

соціальної відповідальності, толерантності, екологічної безпеки та економічного вдосконалення, що означає вихід на новий *онтологічний* рівень еволюціонування.

Отже, в буденному бутті людини і соціуму, по суті, немає ні свободи, ні творчості. Людина не є суб'єктом своєї діяльності і волі.

В граничному вимірі буття маємо й граничне наростання як свободи, так і творчості, проте свобода творчості стає тут свавіллям, передусім, моральним свавіллям, яке може бути дуже небезпечним для суспільства. І саме тут свобода творчості повинна бути серйозно обмеженою, але не лише зовні, а власною совістю творця. Таке обмеження веде до безмежної свободи творчості в метаграничному бутті людини і соціуму, де особистості та спільноти набувають стану екзистенціальної відкритості. Це робить свободу творчості безумовно продуктивною – співтворенням разом з Іншим.

Це і є краса вчинків у найвищому розумінні цього слова, коли вона співпадає з красою відносин. Разом із тим, ми можемо зробити висновок, що так само у метаграничному бутті співпадають свобода і свобода творчості, адже свобода вже не існує без творчості.

Свободу і творчість поєднує любов. Але для того, щоб любов мала буттєву силу для цього, творити її повинні особистості й спільноти, *здатні на вчинки*. І тут ми знову повертаємося до вчинку і його краси як первинної реальності і свободи, і творчості, і любові. Вчинок не лише «викликає свободу до життя, відрізняючи людське буття від інстинктивної життєдіяльності тварини» [1, с. 203], він викликає до життя і творчість, і любов, які не лише відрізняють від тварин, а й підносять над тваринами. А вже потім і творчість, і любов олюднюють вчинки.

У метаантропології та соціальній метаантропології свобода – це така єдність духовності і душевності, що дозволяє любити і бути любимим. Саме це відрізняє справжню свободу від свавілля, що «відчужує особистість від любові, призводячи до стану внутрішньої самотності» [1, с. 211]. Свавілля, на

відміну від справжньої свободи, заперечує саму можливість подолання внутрішньої самотності як самотності екзистенціальної.

Проте самоочевидним було б уявити любов і свободу основними цінностями будь-якої людини. Кожна людина прагне до розділеної любові і справжньої свободи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз): [монографія] / С. Крилова. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. – 344 с.
2. Крилова С.А. Соціальна метаантропология як методология дослідження краси у суспільному бутті / С.А. Крилова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П. Бех].– К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Випуск 104. – С. 92–103.
3. Крилова С.А. Краса вчинків як цілісність свободи / С.А. Крилова // Філософія науки: традиції та інновації. Науковий журнал. – СумДПУ ім. А.С. Макаренка. – Суми, 2011. – № 2 (4). – С. 142–150.
4. Философская антропология: словарь / Под ред. Н. Хамитова. – К.: КНТ, 2016. – 472 с.
5. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир / Н. Хамитов. – К., 2016, 268 с. – 3-е издание, дополненное и переработанное.
6. Хамитов Н. Тайна мужского и женского: исцеляющие афоризмы / Н. Хамитов. – К. 2002. – 173 с.